

протягом 1937–1943 рр., та американський, який тривав упродовж 11 років, від 1971 до 1982 рр.), насправді, були позбавлені можливості ознайомити читачів з іншою проблематикою, крім шевченкознавства та історії початків українського друкарства. Тому й автура останніх випусків "Української книги" представлена іменами Є.-Ю. Пеленського (розвідки "Шевченко – клясик (1855–1861)", "Овідій в українській літературі"), В. Дорошенка ("Женевські видання Шевченкових поезій"), П. Зленка ("Книга в українській народній словесності"), І. Кривецького ("Прогностик Юрія Дрогобицького"), І. Крип'якевича ("Зв'язки Івана Федоровича з Краковом"), С. Сірополка ("Швайпольт Фіоль – перший друкар слов'янських кирилических книг"), Д. Чижевського ("Українські друки в Галле"), П. Богацького ("Кобзар" Тараса Шевченка за сто років (1840–1940). До історії критичного видання його. Бібліографічний покажчик літератури цього питання", "Шевченкіана в Велико-Німеччині за 1940–1941 рр.") та іншими дослідниками.

Звісно, останні два річники "Української книги" обмежилися в тематиці наукових студій. Проте закид на адресу редакції щодо такої політики недоречний, бо фактично зусиллями Є.-Ю. Пеленського було врятовано існування галицького книгознавчого часопису. Більше того, річники "Української книги" за 1942 і 1943 рр. мають вигляд закінченого дослідження. Залишаючи традиційну для часопису рубрикацію (хоча тут варто зазначити, що редактор все ж уникав розподілу за відділами "Історичне краєзнавство", "Архіваторство" тощо, однак зберіг поділ на загальний відділ, куди й увійшли статті з питань історії української видавничої справи, літературознавчих і книгознавчих проблем, та бібліографічний відділ – поточна бібліографія, репертуар спеціалізованої літератури із запропонованої проблематики часопису, хроніка подій тощо), журнал уповні висвітлив питання шевченкознавства та звернув увагу на нові до-

слідження про становлення видавничої справи в Україні. Зокрема, останній річник "Української книги" за 1943 р., присвячений 450-річчю українського друкарства в Кракові, не лише повертає в історію українського друкарства імена його фундаторів – Швайпольта Фіоля, Івана Федоровича (Федорова), Юрія Дрогобицького, а й розвінчував міф про другорядність української видавничої справи, широко представивши натомість європейські зв'язки українських друкарів (привертають увагу з цього аспекту дослідження Д. Чижевського "Українські друки в Галле", Д. Горняткевича "UCRAINICA в архівах Кракова").

Отже, упродовж свого українського торування шляху книгознавчий часопис "Українська книга" об'єднав навколо себе й найбільш актуальних наукових проблем дослідників національної видавничої справи і став своєрідним наріжним каменем у розвитку книгознавчої думки наприкінці 30-х рр. ХХ ст.

Видавнича справа та редагування в Україні: постаті і джерела (XIX – перша третина ХХ ст.): Навч. посіб. / За ред. Н. Зелінської. – Львів: Світ, 203. – 612 с. 2. Животко А. "Основа" (1861–1862) // Українська книга. – 1938. – Ч. 3. – С. 54–60. 3. Звідомлення з діяльності Українського Товариства Бібліофілів у Львові за 1937 рік // Українська книга. – 1938. – Ч. 3. – С. 63–64. 4. Львівська наукова бібліотека імені Василя Стефаника. Відділ рукописів. – Ф. 232, оп. 1, спр. 41, 10 арк. 5. Львівська наукова бібліотека імені Василя Стефаника. Відділ рукописів. Ф. 232, оп. 2, спр. 54, 2 арк. 6. Львівська наукова бібліотека імені Василя Стефаника. Відділ рукописів. Ф. 232, оп. 2, спр. 59, 13 арк. 7. Львівська наукова бібліотека імені Василя Стефаника. Відділ рукописів. Ф. 232, оп. 2, спр. 71, 11 арк. 8. Львівська наукова бібліотека імені Василя Стефаника. Відділ рукописів. Ф. 232, оп. 3, спр. 129, 4 арк. 9. Львівська наукова бібліотека імені Василя Стефаника. Відділ рукописів. Ф. Возняка, спр. 422 с, 16 арк. 10. Нові видання // Українська книга. – 1937. – Ч. 6. – С. 155–157. 11. Рецензії // Українська книга. – 1938. – Ч. 8–10. – С. 154–156. 12. Черниш Н. Проблеми книжкової справи на шпальтах часопису "Українська книга" (1937–1943 рр.) // Українська журналістика: умови формування та перспективи розвитку: Зб. наук. пр. / МОН України. Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького; Відп. ред.: С. М. Квіт, Т. Г. Бондаренко. – Черкаси, 2007. – С. 499–504.

Надійшла до редакції 23.09.08

УДК 007:304:070.09(477)

О. Спанатій, асп.

РОЗВИТОК ГАЗЕТНОЇ СПРАВИ В МИКОЛАЄВІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті досліджено розвиток газетних видань у Миколаєві в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Розглянуто джерела й етапи становлення миколаївської преси, її вплив на культурний та суспільно-економічний розвиток південного регіону.

The article examines the development of newspapers in Mykolaiv from the second half of the ХІХ – to beginning of the ХХ century. The sources and stages of rising of Mykolaiv press and its influence on cultural and social-economic development of south region are overviewed.

Важливою для сьогодення проблемою є дослідження видавничої практики у південних і східних регіонах України до 1917 р. для більш глибокого розуміння культурних можливостей цих регіонів, де і зараз виникають певні складності з системним упровадженням державної мовної політики, послідовною організацією українського видавничого ринку.

Миколаївська область за роки незалежності так і не потрапила у лідери видавничих рейтингів. Нечисленні книжкові видавництва працюють із малими накладками, стабільно виходять близько десятка періодичних видань, більшість з яких "завоювали" своїх читачів ще за радянських часів або на початку 90-х рр., у період подолання "інформаційного дефіциту". Сьогодні для нової газети постане солідне місце на ринку періодики в місті та регіоні досить важко. Крім браку професійних кадрів, відсутності грамотних маркетингових досліджень, дається взнаки незнання історії питання. Складається враження, що місто, подібно до людини, може переживати "синдром вторинної неписьменності" ("неписьменність" у даному випадку – не стільки брак освіти, скільки нереалізованість, "незапитаність" знань, колись здобутих, і як результат – їхнє "вивітрювання" із пам'яті). Слабку активність видавничої справи в Миколаєві дехто пояснює невибагливістю чита-

ча-пролетарія, в колі зацікавлень якого книжка залишається на останньому місці. Цей стереотип спростовується не тільки прикладами інших потужних промислових центрів: Харкова, Дніпропетровська, Запоріжжя та інших, а й власною Миколаївською історією.

Миколаїв і у ХІХ ст. був важливим промисловим центром, при цьому попит на друковане слово тут був досить великий. Крім робочого люду, читацький контингент становили військові, інженери, науковці, курсанти військових училищ. Складне і спеціалізоване виробництво (кораблебудування) вимагало і від робітників високої кваліфікації та освіти. За радянських часів матеріально-економічні умови існування міста змінилися мало, але в ідеологічному, освітньому відношенні воно зазнало суттєвих втрат [14, 21].

Пропонована стаття спрямована на вивчення історії газетної справи в Миколаєві в середині ХІХ – на початку ХХ ст., виявлення певної видавничої традиції. Різномісний аналіз фактів, пов'язаних із дореволюційним друком, може допомогти грамотно, історично вмотивовано скоригувати розвиток видавничої справи у місті та регіоні на майбутнє.

Актуальність такої розвідки полягає насамперед у тому, що й дотепер немає жодного цілісного дослідження з історії миколаївської преси, в якому було б ви-

значено специфіку її розвитку, умови становлення, типологію видань. Таким чином, стаття є спробою систематизувати факти історії видавничої справи Миколаєва, визначити її основні віхи, виявити особливості.

Найбільш повна характеристика становлення видавничої справи в Миколаєві, у тому числі газетної, подана в краєзнавчих розвідках журналістів А. Журавля, Я. Журавель та А. Тамбовцевої у місцевих газетах "Вечерний Николаев" та "Південна правда" [3; 4; 18] та довідково-енциклопедичному виданні "Николаевцы" [13].

Досить цілісним є історичний нарис-рукопис М. Куйбара "Поліграфія і видавництва Миколаївщини" [9], де вперше наведено архівні матеріали про діяльність миколаївських друкарів, редакторів С. Юріцина, М. Рюміна, В. Рюміна, К. Чернишова, які були подвижниками видавничої справи в місті й започаткували низку періодичних видань у Миколаєві та на території тодішньої Херсонської губернії.

У 2002–2003 рр. Вийшло в світ монографічне дослідження О. Ковальової та В. Чистова "Очерки истории культуры Южного Прибужья", один із розділів якого цілком присвячений історії розвитку миколаївських видавництв, газет і журналів. Донині це найбільш повний огляд історії друкованого слова в Миколаєві [8], хоча автори і не вдаються до глибокого аналізу матеріалу, надаючи перевагу констатації фактів. Завдання статті – пов'язати фактаж з контекстом суспільного життя міста в дореволюційний період і виявити закономірності в процесі розвитку миколаївських ЗМІ.

Статус "військового" міста, досить суворий нагляд влади за міським життям і дуже повільне розростання Миколаєва довго не сприяли газетній справі. Для порівняння зауважимо, що у "цивільній" Одесі друк розпочався з газети, з дешевих листків комерційних оголошень у 20-х рр. XIX ст., перша херсонська газета вийшла у 1838 р. І якщо перша друкарня в Миколаєві з'явилася у 1797 р. [1, 226], через вісім років після заснування міста (вона була першою і до відкриття у 1814 р. одеської – єдиною друкарнею південного регіону країни), то появи першої миколаївської газети довелося чекати 68 років. Здається парадоксальним, що місто більше півстоліття забезпечувало потребу в спеціальних книжках (друкарня цілком задовольняла попит на підручники і спеціалізовану літературу для військового контингенту – лоції, керівництва тощо), але обходилося без "рупора" суспільної думки.

Початок миколаївської журналістики датується 4 січнем 1865 р., коли в місті виходить газета "Николаевский вестник". Газета з'явилася на хвилі суспільних змін, зумовлених відкриттям у 1862 р. миколаївського комерційного порту: активізувалася торгівля, виникли додаткові можливості для благоустрою міста й пошкваллення культурного життя [2, 137].

Редактором і видавцем газети був капітан-лейтенант Єгор Павловський, помічник голови Гідрографічної частини в Миколаєві. "Николаевский вестник" виходив спочатку двічі, потім тричі на тиждень, річна передплата становила 5 карбованців. Друк газети здійснювався у видавництві при штабі Чорноморського флоту, яке було віддано Є. Павловському в оренду. Отже, перша миколаївська газета видавалася в першій міській друкарні [19, 3].

Варто зазначити, що дозвіл на видання "Николаевского вестника" було одержано ще в квітні 1863 р., проте головною умовою його виходу стало рецензування Одеським цензурним комітетом. Це й ускладнювало регулярний випуск газети. Більше того, газета за браком місцевого журналістського матеріалу часто залишалася "напівчистою" [8, 132].

У вересні 1864 р. у місті було розповсюджено листівку оголошення про те, що по понеділках і четвергах буде виходити нова газета і запропоновано програму видання:

1. Офіційний відділ: царські укази та розпорядження уряду, що стосуються м. Миколаєва і представників усіх верств, які проживають у місті. Розпорядження Миколаївського військового губернатора та витяги з наказів і розпоряджень головного командира Миколаївського

порту. Розпорядження присутніх місць: думи, сирітського суду, міського комітету, квартирної комісії, поліції.

2. Неофіційний відділ: статті про міське управління, облаштування та господарство міста. Історичні замітки про місто та околиці. Статистичні відомості. Огляди та звіти різних установ, товариств, навчальних закладів.

3. Відомості та новини щодо торгівлі: торгівля водна та сухопутна, привіз та вивіз, огляд торгівлі у гуртових і роздрібних продажах – на базарах, у крамничках. Фабрики, заводи та інші промислові заклади.

4. Зовнішні відомості: кореспонденції газети з різних місць Новоросійського краю і насамперед з берегів Чорного та Азовського морів. Відомості про дуже важливі та примітні події в Росії, переважно в Південній, вилучені з газет останньої пошти.

5. Іноземні відомості: події закордонні – політичні й інші, що мають особливий інтерес (короткий витяг із російських та іноземних газет)

6. Морський відділ: Чорне та Азовське моря. Рух і дії суден військових, комерційних; примітні обставини їхнього плавання. Огляд дій казенних і приватних адміралтейств, верфей, заводів та інших морських закладів.

7. Міські новини.

8. Бібліографія: видання книг, карт, планів та іншого власне в Миколаєві. Відомості щодо нових надходжень у морську офіцерську бібліотеку. Відомості про книги, отримані в Миколаєві зі складу товариства "Общественная польза", інші вказівки на деякі статті в журналах і газетах останніх поштових надходжень.

9. Метеорологічні нотатки: щодо Миколаєва та околиць.

10. Оголошення: казенні та приватні [15, 50].

Отже, програму розроблено досить докладно. Що цікаво, програми сучасних миколаївських регіональних видань не дуже суттєво відрізняються від запропонованої у 1865 р. редактором Є. Павловським. Подальший вихід газети показав, що тематика "Николаевского вестника" доволі точно відповідала задуманій і поданій у програмному оголошенні.

У першому номері газети редактор стисло описав історію Миколаєва і висловив упевненість у тому, що місто розвиватиметься й надалі: "Сприяття цьому розвитку й вказувати більш правильні для цього шляхи, відстоювати в міру сил і можливостей права наші на участь в загальному прогресивному русі всієї держави та нашого краю, – ось що ми маємо на меті, й готові давати місце в нашій газеті для заяв, що висловлюють потреби не тільки нашого міста, але й сусідніх із ним територій" [12, 1].

Визначимо основну тематику публікацій у газеті:

– місцеві події: інформація про розвиток торговельного порту, культурні заходи міста;

– аналіз стану розвитку освіти в місті: особливості роботи в школах грамотності, училищах і в двох щойно відкритих чоловічій і жіночій гімназіях.

Із "Николаевским вестником" співпрацювали видатні російські вчені: астроном К. Кнорре, інженер-будівельник К. Константинов. У 1870 р. видання мало 404 передплатники. Редактор мріяв зробити свою газету щоденною, великоформатною, масовою, але в нього не вистачило для цього коштів, а морське відомство щорічну субсидію в сумі 2 тис карбованців обіцяло йому тільки з 1871 р. Є. Павловський видав "Лоцію Чорного моря", а разом із лейтенантом В. Ільїним випустив перший в історії міста "Путівник і адрес-коментар Миколаєва станом на 1869 рік".

Сімнадцятого вересня 1870 р. на тридцять четвертому році життя Є. С. Павловський загинув: вночі в Одесі на паромі сталася загадкова подія – він упав у відкритий люк. Газету спадкоємці дали в оренду теж моряку, капітану-лейтенанту Василю Краєвському, який в липні 1872 р. заснував власне видавництво [8, 135]. Під час його редакторства газета виходила тричі на тиждень: у

вівторок, четвер, суботу. Проте сам редактор-видавець дуже скоро розчарувався у своїй справі. Через два роки він поступився орендою капітану Андрію Юрковському. Новий редактор багато зробив, щоб газета сприяла культурному і економічному розвитку міста.

Зі зміною редактора газета якісно видозмінюється, розширюється тематика публікацій. Унаслідок того, що на утримання "Николаевского вестника" Морське міністерство виплачувало щорічну субсидію у розмірі двох тисяч карбованців, у газеті вміщувалися накази Головного командира Чорноморського флоту й портів, циркуляри та інші розпорядження. Крім офіційної хроніки, газета постійно подавала інформацію про засідання різноманітних міських товариств, друкувала театральну рекламу й відгуки на вистави, інформувала про музичні вечори, інколи – про новинки книжкової продукції.

Як зазначалося вище, спочатку газета виходила тричі на тиждень (по вівторках, четвергах і суботах), а починаючи з 1884 р. – щоденно. Кількість передплатників коливалася від 600 до 700 осіб.

У 1885 р., за два роки до смерті А. Юрковського, "Николаевский вестник" припинив вихід у світ.

Паралельно із "Николаевским вестником" з 1 жовтня 1882 р. у Миколаєві виходить інша газета – "Николаевский листокъ объявлений" [9, 15]. Її редактором був активний громадський діяч, член міської управи, інженер-механік Василь Даценко. Газета друкувалася у видавництві Митрофана Рюміна. Річна передплата з пересиланням становила 5 карбованців, ціна окремого номера – 5 копійок. "Николаевский листокъ объявлений" виходив щоденно, крім понеділків.

Зазначимо, що не випадково видання мало підзаголовок "Ежедневная справочная газета". На першій сторінці публікувалися накази Морського відомства, а також розпорядження Головного командира Чорноморського флоту і портів. Також на шпальтах "Николаевского листка объявлений" висвітлювалися події економічного й торговельного життя регіону, друкувалися оголошення, судова хроніка, листи в редакцію. Постійною була рубрика "Театр і музика".

Першого липня 1884 р. із назви газети вилучається останнє слово, відтепер її назва – "Николаевский листокъ". Зі зміною назви за об'єктивних причин змінюється і редактор газети: у серпні 1884 р. В. Даценка призначено на посаду міського голови, тому він передає права на редакторську роботу в газеті її видавцю – Митрофану Рюміну [8, 135].

Уже в листопаді 1884 р. на газету чекає нова зміна назви – на "Южанинъ". М. Рюмін усіяло підтримує ініціативи миколаївських журналістів писати гостро, викриваючи негативні аспекти громадського життя [20, 1], зокрема у розділі "Смесь" публікувалися різноманітні смішні історії, курйози, фейлетони. За матеріали з питання перегляду гімназійної програми у квітні 1890 р. видання газети було припинено на 8 місяців постановою Міністерства внутрішніх справ. Проте згодом цей термін був скорочений.

У 1900 р., за рік до своєї смерті, газету залишає її редактор М. Рюмін, а з липня 1901 р. її редактором стає Сергій Юріцин, а видання перейменовано в "Южную Россию". Випуск газети "Южная Россия" у 1905 р. було призупинено. Причиною цього стала незалежна позиція редакції. Формально, тобто за законом, газету не було закрито, тому відомий миколаївський підприємець, голова біржового комітету Георгій Властелица приймає рішення видавати замість "призупиненої" "Южной России" газету "Новороссия". Перший її номер 22 грудня 1905 р. безкоштовно одержали всі передплатники попереднього видання.

Редакція "Новороссии" також намагалася триматися незалежно. Тому, коли офіційна цензура заборонила ті чи інші публікації, на шпальтах газети з'являлися такі повідомлення: "Присланная нам для напечатания статья А. Б. Петрищева "Новогодний подарок" по незави-

сящим от нас причинам не могла увидеть света. Точно так же не могли быть напечатаны в последнее время целый ряд статей и фельетонов" (газета від 13 січня 1906 р., розділ "Местная хроника", замітка "От редакции"). Подібні замітки були частими в газеті. Це й спричинило згодом заборону даного видання.

Принагідно зазначимо, що з 14 січня 1915 р. до 1917 р. у Миколаєві все ж виходила газета під назвою "Южная Россия", редакція якої продовжила започатковані раніше традиції [19, 3].

Узагалі феномен "одноріччя" "Новороссии" для Миколаєва не є поодиноким. Такі газети, як "Русская правда" (листопад 1905 р., редактор – А. Леонтьєв), "Свобода и труд" (1905–1906 рр., редактор – К. Прокопович), "Вечерний курьер" (24 квітня – 27 грудня 1906 р., редактор – В. Лагунов), "Николаевский голос" (1909 р., редактор – А. Гранкін), "Николаевская почта" (1909 р., редактори – В. Лагунов, М. Климов, Л. Сокол), "Николаевские отголоски" (1912 р., редактори – Е. Соколовський, А. Ерманс, Я. Натансон) не протрималися й року.

Наприкінці 1905 р. у місті виходять такі впливові періодичні видання, як "Николаевская газета" (1905–1917 рр.), "Утренний курьер" (1907–1909), "Николаевский курьер" (1907–1909), "Новая Николаевская почта" (1909–1912), "Трудовая газета" (1909–1919) [7, 3].

Найбільш перспективним періодичним виданням Миколаєва впродовж десятиріччя була "Николаевская газета". Перший редактор-видавець газети – Анатолій Леонтьєв, редактор – Михайло Дмитрієв. З березня 1907 до 1917 р. посаду видавця-редактора обіймає Сергій Афанасьєв, а власне редакторами виступають працівники газети М. Дмитрієв, С. Жиленко, М. Биков. "Николаевская газета" видавалася за відсутності будь-яких субсидій. Її редакторами й працівниками був сформований зразок видання, який якнайбільше задовольняв потреби читачів великого провінційного міста. Таким чином, у газеті публікувалися матеріали за такою тематикою:

- офіційні й напівофіційні матеріали: телеграми Санкт-Петербурзького телеграфного агентства, хроніка, зовнішні й внутрішні відомості, передрук із центральних та інших газет;

- місцева хроніка: накази та розпорядження міського голови, детальні репортажі із зали засідань Міської думи;

- кримінальна тематика: замітки про випадки крадіжок, убивства, самогубства тощо;

- рекламні матеріали: реклама підприємств, приватні оголошення, театральні афіші, реклама німого кіно тощо;

- листи в редакцію: відгуки на журналістські матеріали, прохання про допомогу;

- публікації з наукової тематики: переважно матеріали на тему розвитку освіти, про стан початкових шкіл, передруки з центральних газет про наукові досягнення;

- події культурного життя міста: рецензії на вистави, концерти, виступи відомих діячів мистецтв тощо.

Газета уважно стежила за публікаціями в інших виданнях і подавав нещадну критику у випадках плагіату. Так, у лютому 1910 р. "Николаевская газета" викрила літературну крадіжку в "Новой николаевской почте": хтось на прізвище Рубін привласнив вірші відомої поетеси Мірри Лохвіцької [17, 3].

Незважаючи на те, що "Николаевская газета" була офіційним виданням у Миколаєві, редколегія газети неодноразово піддавалася цензурній критиці, частими були судові позови. Так, у 1913 р. слухалася справа видавця газети С. Афанасьєва. Причиною цього стала його стаття "Результаты бессистемного судостроительства", опублікована 26 серпня 1913 р. Звинувачений у розголошенні відомостей про бойові й морські особливості кораблів, що будуються, журналіст сплатив штраф у сумі 25 карбованців і був заарештований на п'ять діб на військовій гауптвахті. Про цей випадок своїм читачам після винесення офіційного вироку розповіла "Николаевская газета".

Варто зазначити, що для миколаївської періодичної преси заборона друку була визначальною особливістю (свого часу в Миколаєві були заборонені такі газети, як "Николаевская почта", "Николаевский курьер", "Трудовая копейка"). Так, у листопаді 1907 р. "Утренний курьер" був заборонений, а проти його редактора порушена справа за статтею 1535 Положення про покарання (наклеп у виданні). Судова справа слухалася 22 березня 1908 р. і закінчилася на користь редактора. Однак замість "Утренного курьера" ще з 15 листопада 1907 р. почав виходити "Николаевский курьер".

На сторінках найбільш популярних миколаївських газет друкувалася публіцистика й поетичні твори Леоніда Андреева, Івана Буніна, Сергія Соловйова, Макса Волошина, Олександра Блока та ін. Так, на прохання редактора "Николаевского курьера" Андрія Граніна у газеті надруковано твори О. Блока "Зима" ("Снег да снег. Всю избу замело"), В. Амфитеатрова "Норвежские сказки", А. Белого "О пьянстве словесном" (23 грудня 1907 р.) [5, 144].

Окрім легальної, офіційно дозволеної, підцензурної преси, у Миколаєві розповсюджуються і газети "самвидаву". Одним із перших таких миколаївських видань була газета "Наше дело", вихід якої в 1897 р. став можливий завдяки старанням Лева Бронштейна (Троцького). Також у 1900 р. у Миколаєві виходить газета "Южный рабочий", у 1907–1908 рр. – газета "Борьба" (орган соціал-демократів і єврейських соціалістичних партій).

Отже, зі збільшенням кількості мешканців Процес зародження і розвитку друкованих засобів масової інформації в місті пройшов складний і тривалий шлях від царської цензури до суворого контролю у тоталітарній державі. Цей фактор відірвав ЗМІ регіону від загальногосподарського інформаційного потоку.

У 1865–1920 рр. у регіоні виходило 36 періодичних видань. Найвпливовіші газети: "Морское обозрение", "Николаевский листок", "Южанин", "Южная Россия", "Свобода и труд", "Русская правда", "Николаевский голос", "Трудовая копейка", "Николаевская газета", "Новая николаевская почта" та ін.

Уся періодика виходила у світ тільки російською мовою.

Окрім того, існував самвидав, таємно видавалися і розповсюджувалися "Наше дело", "Южный рабочий", "Борьба", всіх причетних до друку такої преси суворо покарали [10, 3].

Отже, періодика, яка стала підґрунтям для подальшого розвитку видавничої справи та журналістики в регіоні, контролювалася морським відомством, рецензувалася одеською цензурною комісією, характеризувалася короткочасністю, "сухостою" інформацією, часом нерегулярністю виходу.

Таким чином, дослідження миколаївської дожовтневої преси дозволяє стверджувати, що газетні видання тут з'являються пізно і тривалий час не вражають розмаїттям. Газети і журнали розвиваються повільніше від книговидавання, оскільки міська громадськість є обмеженою війсь-

ковим статусом міста і починає себе проявляти лише у другій половині XIX ст., коли громадський рух охопив усю пореформену державу. Характерно, що перша газета друкувалася у видавництві, поступово виведеного з військово-морського відомства, а найвпливовіші видання очолюють особи зі значним досвідом флотської служби.

Зі збільшенням кількості мешканців міста, зростанням економіки, розвивалася культура, водночас поширювалася й удосконалювалася газетна справа. Якщо в 1865–1882 рр. у Миколаєві видавалася лише одна газета, то на початку XX століття між газетами Миколаєва розгорнулася справжня боротьба за читачів-передплатників. Однак варто зазначити, що для миколаївської періодики цього періоду актуальним залишався феномен "одноріччя". Такі газети, як "Русская правда", "Свобода и труд", "Вечерний курьер", "Николаевский голос", "Николаевская почта" та ін. через різні обставини: політичні (небажання підкорятися офіційній російській цензурі), економічні, фахові (відсутність професійних журналістів) – не протрималися на видавничому ринку Миколаєва й року.

У технології створення газетних публікацій переважає компілятивний метод: практично всі газетні видання передруковували новини "столичної пошти", насамперед політичного спрямування. Цей факт відбиває не тільки зацікавлення досить політизованого читача, а й звичайний брак журналістських кадрів у редакціях.

Адрес-календарь и справочная книга города Николаева на 1902 годъ. – Николаевъ, 1901. – 356 с. 2. Ге Г. Н. Исторический очерк существования города Николаева при устье Ингула // Именованъ – горд Николаев. Историко-краеведческий выпуск / Сост. Траслов Л. Ф. – Николаев: Издательская группа "Дикий сад", 1989. – С. 108–152. 3. Журавель А. Перша друкарня в Миколаєві (з історії рідного краю) // Південна правда. – 1958. – 21 жовт. – С. 4. 4. Журавель Я. Перша друкарня в Миколаєві // Південна правда. – 1968. – 2 черв. – С. 1. 5. Іванова І. Миколаївська періодика початку XX ст. // Тези першого обласного календаря. Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження. – Миколаїв, 1995. – С. 144. 6. Из статистических сведений о Николаеве // Государственный архив Миколаївської області. – Ф. 230. оп. 1., стр. 3295, ар. 29. 7. Как все началось // Южная правда. – 2003. – 5 июня. – С. 3. 8. Ковалева О. Ф., Чистов В. П. Очерки истории культуры Южного Прибужья: В 3 кн. – Николаев: Учебный центр Одесского национального университета им. И. И. Мечникова, 2002. – Кн. 2. – 265 с. 9. Куйбар М. І. Поліграфія і видавництво Миколаївщини. Історичний нарис. – Миколаїв, 1969. – 37 с. 10. Людовский М. Страницы суровой борьбы // Бугская заря. – 1957. – 28 апр. – С. 3. 11. "Николаевская газета" по-новому // Вечерний Николаев. – 1995. – 20 апр. – С. 2. 12. Николаевский вестник – 1865. – 4 янв. – С. 1. 13. Николаевцы: Энциклопедический словарь / Под ред. Карнауха. – Николаев: Возможности Киммерии, 1999. – 630 с. 14. Николаеву 200 лет, 1789–1989: Сб. документов и материалов / Сост. И. А. Быченков и др. – К.: Наукова думка, 1989. – 400 с. 15. Из объявления об издании газеты "Николаевский вестник" // Николаеву 200 лет, 1789–1989: Сб. документов и материалов/Сост. И. А. Быченков и др. – К.: Наукова думка, 1989. – 400 с. 16. Объявление о подписке // Южанинъ. – 1893. – 12 декаб. – С. 1. 17. Плагиат! // Николаевская газета. – 1910. – 19 фев. – С. 3. 18. Тамбовцева А. Друкарня "при гирлі Ингулу" [Про першу друкарню в Миколаєві наприкінці XVIII століття] // Ленінське плем'я. – 1973. – 10 лют. – С. 2. 19. Чистов В. От "Николаевского вестника" до "Николаевских новостей" // Николаевские новости. – 1995. – № 22. 20. Южанин. – Николаев. – 1893. – 12 декаб. – № 312. 21. Юридин С. Слово редактора // Южная Россия. – 1901. – 2 декаб. – С. 1.

Надійшла до редколегії 30.09.08

ІСТОРІЯ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ

УДК 655.55:82-1(070) "Книгарь"

Т. Гринівський, канд. наук із соц. комунік.

РЕЦЕНЗІЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЖАНР НА СТОРІНКАХ ЧАСОПИСУ "КНИГАРЬ"

Стаття присвячена аналізу жанру рецензії на сторінках часопису "Книгарь". Визначено характерні особливості рецензій у бібліографічному часописі, проведено статистично-тематичний аналіз рецензійних матеріалів.

The article is devoted to the analysis of genre of review on the pages of magazine "Knigar". The characteristic feature of reviews in a bibliographical magazine is determined, the statistically thematic analysis of materials of review is conducted.

Теоретичному вивченню рецензії як жанру присвячено чимало наукових праць. Варто лише звернутися до будь-якого літературознавчого словника чи солідної праці з теорії літератури, і можна знайти багато визначень. Часто вони різняться між собою, оскільки кожен

науковець використовує свої підходи у визначенні цього жанру, а також свої класифікації. Про спільне й відмінне у них поговоримо далі. Зазначимо, що про рецензію у спеціалізованих бібліографічних часописах, зокрема таким є "Книгарь", досліджень мало. Тому ми ставимо со-